

בבית המשפט העליון

רע"א 1919/20

לפני: כבוד המשנה לנשיאה נ' הנדל
כבוד השופט ג' קרא
כבוד השופט ד' מינץ

המבקש: קיבוץ גורדוניה חולדה אגודה שיתופית חקלאית
בע"מ

נגד

המשיב: בראל יורם

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
תל אביב-יפו מיום 29.01.2020 בע"א 39898-04-19 שניתן
על ידי כב' סגנית הנשיא י' שבח וכב' השופטים י' אטדגי
ומ' עמית-אניסמן

תאריך הישיבה: ד' בטבת התשפ"ב (08.12.2021)

בשם המבקש: עו"ד אביתר קנולר; עו"ד אבי וי גרינברג

בשם המשיב: עו"ד רוני שחר; עו"ד אייל דן

פסק-דין

המשנה לנשיאה נ' הנדל:

האם צו עיקול חל על פלוני במצב בו הוא אינו נמנה על רשימת המחזיקים בצו,
אך יודע כי הכספים המצויים ברשותו הינם הכספים המעוקלים אצל מחזיק אליו פלוני
אמור להעבירם? זוהי השאלה המתעוררת בבקשת רשות הערעור המונחת לפנינו.

1. בראל יורם (להלן: המשיב) הלווה סכומי כסף לאבי גבע (להלן: החייב). בגין החוב שנוצר, המשיב הגיש בחודש אוגוסט 2010 תביעה נגד החייב על סך 1,256,625 ש"ח. כמו כן, הוא הגיש בקשה למתן צווי עיקול זמניים, המופנים לתשעה מחזיקים שברשותם נכסים של החייב. בין המחזיקים הללו נמנו חברת אחד תם – חברה להשקעות בע"מ, שבשליטת החייב (להלן: החברה) ועו"ד אוהד זליגמן, נאמן החברה (להלן: הנאמן). בקשת המשיב למתן צווי העיקול התקבלה (תא"ק 11613-08-10 בראל נ' גבע (8.8.2010)). נקבע כי פרטי הנכסים המעוקלים המוחזקים בידי החברה ובידי הנאמן הינם "כספים וזכויות מכל מין וסוג לרבות כספים שיגיעו למשיב (החייב בענייננו) בגין הסכם פשרה שנחתם בין חב' אחד תם לבין קיבוץ גורדוניה חולדה, ו/או כספים האמורים להיות משולמים לחברה ו/או למשיב מהקיבוץ, לרבות כספים בגין הסכם הפשרה".

אין מחלוקת על כך שקיבוץ גורדוניה חולדה, המבקש בענייננו (להלן: הקיבוץ) אינו נמנה על המחזיקים אליהם מופנה צו העיקול.

הכספים המדוברים בצו העיקול, אותם הקיבוץ אמור היה לשלם לחברה, מתייחסים לתמורה בגין ייעוץ שנתנה החברה לקיבוץ בנוגע לפרויקט הרחבה קהילתית לבניית 138 יחידות דיור (להלן: הסכם הייעוץ). לפי הסכם הייעוץ, אשר נכרת באוגוסט 2008, הקיבוץ אמור לשלם לחברה 19,200 ש"ח עבור כל יחידת דיור, באמצעות העברה או צ'ק בנקאי לפקודת הנאמן.

ביום 17.8.2010, כתב בא כוח המשיב מכתב למשרדו של הנאמן, אליו צירף את צווי העיקול שהוטלו אצלו ואצל החברה. במכתב צוין כי העיקול הוטל על כל הכספים שעתידה החברה לקבל מהקיבוץ. תשובת משרדו של הנאמן הייתה כי העיקולים נרשמו במשרד וכי טרם התקבלו כספים עבור החברה. בנוסף, צוין כי הודעה על צווי העיקול תועבר לקיבוץ.

ואכן, משרדו של הנאמן מסר לבא כוח הקיבוץ הודעה על אודות הטלת העיקול על הכספים המגיעים לחברה מהקיבוץ ביום 17.11.2010. להודעה זו צורפו צווי העיקול. כמו כן, ההודעה התייחסה לסיום יחסי עו"ד-לקוח בין משרדו של הנאמן לבין החברה והתבקש תשלום שכר הטרחה ישירות על ידי הקיבוץ מתוך כספי התמורה שמגיעים לחברה.

ביום 6.12.2010 השיב בא כוח הקיבוץ כי "בהתאם לצו העיקול, אשר צורף למכתבך שבסימוכין, אין הקיבוץ רשאי לשלם למשרדכם ישירות את שכר הטרחה, המגיע לכם, לטענתכם, מתוך כספי התמורה". כמו כן, נכתב כי כל עוד הן החברה והן הקיבוץ לא הורו לנאמן על סיום הנאמנות, תשולם התמורה, כאמור בהסכם הייעוץ, לידיו.

משרדו של הנאמן עדכן את בא כוח המשיב בתשובת בא כוח הקיבוץ ביום

20.12.2010.

ביני וביני, הקיבוץ ניהל משא ומתן עם החייב בנוגע לתשלומים מכוח הסכם הייעוץ. ביום 22.3.2011 נחתם הסכם פשרה בין הקיבוץ, החברה ובין צד נוסף – חברת אבידן בתי עץ בע"מ (להלן: אבידן בתי עץ). זאת, לנוכח דרישתה של אבידן בתי עץ לקבל סכומים מתוך התמורה, כדמי תיווך בין החברה לקיבוץ (להלן: הסכם הפשרה). בהסכם הפשרה הקיבוץ התחייב לשלם לחברה 1,548,800 ש"ח ולחברת אבידן בתי עץ 563,200 ש"ח – סך של 2,112,000 ש"ח, שהוא מכפלת 19,200 ש"ח ב-110 יחידות דיור. כמו כן, צוין כי על אף הקבוע בהסכם הייעוץ, התשלום לחברה לא ישולם לנאמן, אלא באמצעות שיק סחיר ולפירעון מידי ו/או העברה בנקאית לחשבון לפי הוראת החברה. הקיבוץ שילם את הכסף לחברה בשיק סחיר והכסף לא עבר דרך חשבון החברה.

תביעת המשיב מהחייב במסגרת תא"ק 10-08-11613 התקבלה והחייב נדרש לשלם 1,256,625 ש"ח, מהם הצליח המשיב לגבות 869,090 ש"ח. המשיב, שביקש להיפרע באמצעות הכספים שהקיבוץ היה חייב לחברה, גילה כי בניגוד להסכם הייעוץ, הכספים שולמו ישירות לחברה בשיק סחיר. לפיכך, הוא הגיש נגד הקיבוץ תביעה כספית בטענה כי הקיבוץ הפר את צו העיקול ובכך סיכל את יכולתו להיפרע מהכספים.

פסק הדין של בית משפט השלום

2. בית משפט השלום (ת"א 13-12-36436, מפי השופט א' ברקאי) דחה את התביעה של המשיב לחייב את הקיבוץ לפצותו על הנזק שנגרם לו בגין שחרור כספים לחייב. נקבע כי מאחר שצו העיקול לא הופנה כלפי הקיבוץ, הוא לא תפס את הכספים שבידיו. אדרבה, המשיב אף לא נקט הליכי אישור עיקול וכלל לא עמד בקשר עם הקיבוץ בנוגע לעיקול. אשר על כן, נקבע כי לא הופר צו העיקול. כמו כן, נדחתה טענת המשיב כי הקיבוץ התנהג בחוסר תום לב ובמרמה עת הגיע להסדר פשרה עם החברה ושילם לה את התמורה.

פסק הדין של בית המשפט המחוזי

3. ערעור המשיב על פסק דינו של בית משפט השלום התקבל על ידי בית המשפט המחוזי בתל אביב – יפו (ע"א 19-04-39898, מפי השופטת י' שבח, אליה הצטרפו השופטים י' אטדגי ומ' עמית-אניסמן). נקבע כי צו העיקול תפס את הכסף המדובר וכי הקיבוץ ידע שהוטל עיקול על הכספים שהקיבוץ חייב לחברה. כך, מפני שהקיבוץ ידע על צווי העיקול בהם הדבר רשום באופן מפורש. כמו כן, נפסק כי בא כוח הקיבוץ הודה במכתב מיום 6.12.2010 כי הקיבוץ רואה את עצמו ככול בצו העיקול ובשל כך אינו יכול להעביר לידי הנאמן שכר טרחה מתוך הכספים התפוסים בו.

נוסף על כך, נקבע כי הקיבוץ התנהל בחוסר תום לב ובאופן מכוון בהתקשרותו בהסכם פשרה הסותר את הסכם הייעוץ, לפיו התמורה תשולם באמצעות שיק סחיר, ישירות לחברה. מאחר שהקיבוץ שיתף פעולה בהעברת הכספים באמצעות שיק סחיר, ולא דרך הנאמן, הקיבוץ פעל לסיכול צו העיקול. לצד זאת, למשיב יוחס אשם תורם בשיעור של 50% לנזק שנגרם לו בשל היעלמות הכספים, שכן הוא לא כלל את הקיבוץ כמחזיק במסגרת צו העיקול.

מאחר שהמשיב הצליח לגבות סכום מסוים מהחייב, קבע בית המשפט המחוזי שנזקו מסתכם בסך של 387,535 ש"ח. הקיבוץ חויב לשלם למשיב מחצית מנזקו – 193,767 ש"ח, בתוספת שכר טרחת עו"ד בערכאה הדיונית בסך 35,000 ₪ ואגרת ערעור ושכר טרחת עו"ד בהליך הערעור בסך 25,000 ₪.

טענות הצדדים

4. לטענת הקיבוץ, בית המשפט המחוזי שגה כשקבע כי עליו לקיים את הוראות צו העיקול שהוטל על מחזיקים אחרים ולא על הקיבוץ כמחזיק. לטעמו, המכתב מיום 6.12.2010 לא מהווה הודאה כי צו העיקול חל על הקיבוץ. מדובר אך בהבהרה כי הקיבוץ אינו מעוניין לסייע בהפרת צו העיקול באמצעות ביצוע תשלום שכר טרחת הנאמן מתוך כספי התמורה.

אשר לקביעת בית המשפט המחוזי בדבר חוסר תום הלב של הקיבוץ, נטען כי הסכם הפשרה אינו הסכם "הברחה", אלא הסכם מסחרי המשנה את התמורה ביחס לקבוע

בהסכם הייעוץ. הקיבוץ סומך ידיו על קביעת בית משפט השלום כי לא נהג בחוסר תום לב.

5. מנגד, המשיב טוען כי הקיבוץ בפעולותיו גרם לו לסבור כי אין צורך בהרחבה או בתיקון של צו העיקול על מנת להוסיפו כמחזיק. זאת, שכן הקיבוץ הודה שצו העיקול הגיע לידי, ידע כי צו העיקול מתייחס לכספי התמורה שהקיבוץ חייב לחברה, הודיע לנאמן כי אין בידי הקיבוץ להעביר לידיו שכר טרחה מתוך הכספים הללו בשל העיקול וכן כי הנאמן לא יוחלף, כך שהכספים יגיעו לידי.

המשיב גורס כי הקיבוץ, החברה והחייב שיתפו פעולה באמצעות מספר פעולות על מנת להתחמק מהעיקול ולהבריח את הכספים. לטענתו, הקיבוץ הודיע לחייב כי הוא דורש להפחית את סכום התשלום לחברה, וכי אם לא ייעשה כן, הקיבוץ יודיע שהעיקול תפס את הכספים והחייב לא יקבל מאומה. הקיבוץ גרם לסיכול צו העיקול באמצעות הסכם הפשרה שכלל תשלום באמצעות שיק סחיר לחברה במקום תשלום דרך הנאמן. כל זאת, תמורת הטבה כספית בדמות הפחתת התמורה לחברה.

דיון והכרעה

6. עיקול הוגדר בפסיקה כפעולה משפטית המופנית נגד בעליו של נכס או נגד מחזיק בנכס. פעולה זו מהווה מחסום משפטי המגביל את השימוש בנכס, שמטרתו למנוע מבעל הנכס או מהמחזיק בו לסכל פירעון חוב (רע"א 8622/13 המוסד לביטוח לאומי נ' שחר, פסקה 13 לחוות דעתי (7.9.2016)). תקנה 374(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן: התקנות), הרלוונטיות לענייננו, מאפשרת "לתת צו עיקול זמני על נכסים של המשיב שברשותו, ברשות המבקש או ברשות מחזיק". כאשר עסקינן בצו עיקול זמני על נכסי החייב הנמצאים ברשות מחזיק, מדובר בצד שלישי אשר מוצא את עצמו מעורב בהליך בעל כורחו, תוך שמוטלת על כתפיו החובה לפעול לפי צו העיקול, ובצידה הסיכון שיחויב באופן אישי אם לא יעשה כן (רע"א 1016/08 ע.א.מ. קונדוס בע"מ נ' אגס ירוק מסחר ושירותים בע"מ, פסקאות ו' ו-ח' (14.1.2010) (להלן: עניין אגס ירוק)).

סדרי הדין בעניין צו עיקול על נכסי חייב שנמצאים בידי מחזיק, כוללים הודעה למחזיק (תקנה 376(א) לתקנות); אפשרות של המחזיק להגיש בקשה לביטול צו העיקול (תקנה 376(ג) לתקנות); אפשרות של מבקש העיקול להגיש לבית המשפט בקשה לאישור העיקול אם המחזיק לא הודה כי נכסי החייב אצלו, אם התנגד לאישור העיקול או אם כלל לא השיב להודעה (תקנה 378(א) לתקנות). כמו כן, תקנה 380 לתקנות מציינת כי

אם מבקש העיקול לא דרש את אישור העיקול, העיקול בטל לגבי כל נכס שהמחזיק לא הודה שמצוי בידו.

סדרי הדין הללו בנוגע לעיקול אצל מחזיק אינם אך תנאים פורמליים, כי אם מהותיים, יען כי פעולה לפיהם מצדיקה את הכוח הכופה של צו העיקול והפגיעה האפשרית בקניינו של המחזיק, הנמצאת בצידו (כך למשל, הבקשה לאישור העיקול יוצרת את החזית בין תובע לבין צד שלישי: רע"א 5592/07 אלימלך נ' עו"ד כהן, פסקה 11 (21.5.2008)).

לכן, אין בעצם הידיעה של פלוני על קיומו של צו עיקול על נכס מסוים, המופנה כלפי מחזיק אחר, כדי לשכלל צו עיקול על אותו פלוני שבחזקתו נמצא הנכס. בשלב זה יצוין כי עניין אגס ירוק, עליו ביסס המשיב את טענותיו ובית המשפט המחוזי את הכרעתו, אינו נוגע לענייננו, שכן בפסק דין זה המחזיק קיבל צו עיקול שברור שחל על נכסים שבידיו, ברם מבקש הצו שגה בשם המחזיקה וציין בצו את שם אחד ממוצריה. בענייננו, הקיבוץ כלל לא קיבל הודעה על צו העיקול, וממילא, שמו כלל לא הופיע כמחזיק. כל זאת, בניגוד לנדרש בתקנות.

לא ניתן לקבל את טענת המשיב, כי לא פעל להרחבת צו העיקול למול הקיבוץ שכן עצם הידיעה של הקיבוץ ואישורו כי הכספים תפוסים בעיקול די בהם כדי לחייב את הקיבוץ, מכוח צו העיקול, לא לשחרר את הכספים. בעניין זה, טוען המשיב כי המכתב ששלח הקיבוץ ביום 6.12.2010 מהווה הודאה בתחולת צו העיקול עליו. ברם, פרשנות זו של המשיב, אשר כלל לא תיקשר באופן ישיר עם הקיבוץ ולא נקט צעדים הנדרשים על פי התקנות על מנת להכליל את הקיבוץ בצו העיקול, מעלה קושי. יש גם להעניק משקל להבהרת הקיבוץ כי המכתב לא מבטא הודאה בדבר תחולת העיקול כי אם רצון להימנע מלסייע לנאמן להפר את צו העיקול, פעולה אשר עשויה לחשוף את הקיבוץ לתביעה שלא על יסוד צו העיקול, בגין הסיוע להפרתו.

במחדלו להוסיף את הקיבוץ כמחזיק בצו העיקול, המשיב נטל על עצמו סיכון כי הכספים שחייב הקיבוץ לחברה לא יתפסו על ידו. הקיבוץ חיצוני לחזית בין המשיב לחייב. לכן, אין הצדקה להפוך אותו על בסיס צו העיקול למעין ערב לחייב, בפרט כאשר הכסף עבר לחברה ולחייב, אולם המשיב העדיף לגבות את שווי מהקיבוץ במקום להוציאו מידי החייב עצמו (השוו: רע"א 5211/97 חייטים מכון תערוכת בע"מ נ' טנא אגודה שיתופית מרכזית לשיווק תוצרת חקלאית בישראל, פ"ד נב(1) 644, 648 (1998)).

7. נשאלת השאלה אם הקיבוץ גרם באופן מכוון לכך שהכספים יוברחו ולא יתפסו בעיקול, גם אם העיקול אינו חל עליו כמחזיק. תחילה, לנוכח היעדר היחסים החוזיים בין הקיבוץ לבין המשיב ולנוכח הקביעה כי צו העיקול לא חל על הקיבוץ כמחזיק, יצוין כי התייחסות הצדדים והערכאות קמא לסוגיית "תום הלב" כמונח עצמאי על פי דיני החוזים אינה רלוונטית לענייננו. בהקשר זה, כאמור, טוען המשיב כי הקיבוץ למעשה סחט את החייב באמצעות קיומם של העיקולים, על מנת לקבל הנחה בתמורה שעליו לשלם לחברה. בית המשפט המחוזי קבע כי הקיבוץ ידע שצו העיקול חל על הנאמן ועל החברה כמחזיקות ולכן הבין כי אם הכספים יועברו באמצעות הנאמן או בהפקדה לחשבון החברה, לפי הוראות הסכם הייעוץ, העיקול לטובת החייב ילכוד אותם. מששיתף פעולה בהעברת הכספים שלא באמצעות הנאמן וכן בשיק סחיר, פעל הקיבוץ לסיכול צו העיקול. בנסיבות אלה, טענת המשיב כי בפעולותיו הללו הקיבוץ השיג טובת הנאה בדמות הפחתת התמורה לחברה – "אינה קלוטה מהאוויר".

ברם, עיון בפרוטוקול הדיון בערכאה הדיונית, כמו גם בתצהירים ובמוצגים שהוגשו, לא מעלה כי הוכח שהסכם הפשרה עוצב באופן מכוון על מנת לאפשר הברחה של הכסף בתמורה להפחתה בסכום התמורה. עולה כי מדובר בהסכם מסחרי שמטרתו הייתה רצון הקיבוץ למנוע מצב בו ישלם את מלוא התמורה לחברה ולאחר מכן יהיה חשוף לתביעה מטעם אבידן בתי עץ, בשל מחלוקות בינה לבין החברה. זאת, לנוכח טענת אבידן בתי עץ לזכותה לקבל חלק מהתמורה שהקיבוץ התחייב לשלם לחברה, בשל התיווך שערכה בין הצדדים. כך, מצבו של הקיבוץ באותו שלב היה מורכב יותר במובן זה שהקיבוץ היה רשאי להתחשב לא רק באינטרס של המשיב אלא גם באינטרס של אבידן בתי עץ ובאינטרס הכלכלי שלו עצמו. יש להוסיף כי התמורה נקבעה בהתאם לעיקרון עליו הוסכם בהסכם הייעוץ – קרי 19,200 ש"ח לכל יחידת דיור. עוד יצוין כי הקיבוץ שילם לחברה. לכן, לא מצאתי כי נכון נהג בית המשפט המחוזי בהתערבותו בקביעת בית משפט השלום, לפיה הקיבוץ לא פעל באופן מכוון או לשם תרמית על מנת להבריא את הכסף.

8. בקשה זו מעלה את סוגיית חשיבותם של סדרי הדין הפורמליים והמהותיים לשם קבלת צו עיקול על נכסים הנמצאים בידי מחזיק. כך, לנוכח הפגיעה בקניינו של צד שלישי, אשר עלולה להיגרם בשל אי הקפדה על תקנות סדרי הדין העוסקים בהטלת עיקול. מסגרת זו מחייבת מתן ביטוי לאינטרס של התובע בתביעה כספית להיעזר במנגנון שיאפשר לו להוציא לפועל את תביעתו, היה ויזכה בה. יש לזכור כי צו עיקול הוא כלי נפוץ בתביעות רבות ומגוונות. מכאן, הדרישה כי הכללים בהוצאת צו העיקול ויישומו יהיו ברורים, פשוטים ומעשיים. הייתי משווה את העניין להצבת תמרורים לפני הנוהג

בדרך. התמרור נועד לעשות סדר, למנוע תאונות ולאפשר לתנועה לזרום. בדומה, צו עיקול חייב לנוע בכבישי התביעה האזרחית. גם כאן חשוב הסדר לשם מניעת תאונות משפטיות ועל מנת לאפשר להליכים לזרום. סדרי הדין נועדו להשיג תכליות אלו.

9. כפי שעולה מהאמור, הבקשה מעוררת שאלה משפטית בעלת ממדים כלליים שעשויה להתעורר בתיקים אחרים. בהתאם, הייתי מציע לחברי לקבל את הבקשה לרשות ערעור, לדון בתיק כאילו הוגש ערעור על פי הרשות שניתנה, ולקבל את הערעור. כתוצאה מכך, יש להורות על ביטול פסק דינו של בית המשפט המחוזי ולהותיר על כנו את פסק דינו של בית משפט השלום, לפיו דין תביעת המשיב להידחות. הוצאות ושכר טרחת עו"ד שהוטלו בהליכים בבית משפט השלום תקפים. בניגוד לכך, הוצאות ושכר טרחת עו"ד שנקבעו בפסק דינו של בית המשפט המחוזי בטלים. בנסיבות העניין ולנוכח ההנמקה שמגלה את הפנים השונות של העניין, הייתי נמנע מעשיית צו להוצאות בהליך זה.

המשנה לנשיאה

השופט ג' קרא:

אני מסכים.

שופט

השופט ד' מינץ:

אני מסכים.

שופט

אשר על כן, הוחלט כאמור בפסק דינו של המשנה לנשיאה נ' הנדל.

ניתן היום, כ"ו בניסן התשפ"ב (27.4.2022).

שופט

שופט

המשנה לנשיאה

